

ปฏิรูปสังคม

สังคมเข้มแข็งเป็นปัจจัยชี้ขาดอนาคตของประเทศ

ประเวศ วะสี

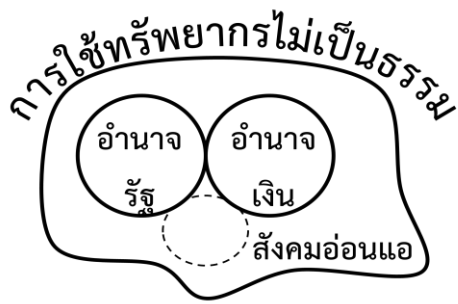
๑. สังคมเข้มแข็งเป็นพลังอำนาจที่ ๓ ในบ้านเมือง พลังอำนาจในบ้านเมืองมี ๓ อย่างคือ

- (๑.) อำนาจรัฐ หรือ รัฐธนาภาพ
- (๒.) อำนาจเงิน หรือ ธนาภาพ
- (๓.) อำนาจสังคม หรือ สังคมธนาภาพ

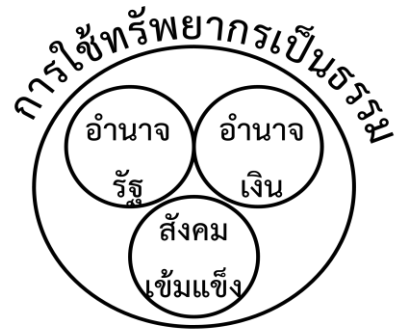
ที่จริงพลังอำนาจ สังคมมีมาก่อนมีระบบรัฐและระบบเงิน เริ่มจากสัตว์ เช่น หมาใน ค้นพบว่าถ้ามันรวมตัวล่าสัตว์ร่วมกัน มันมีพลังอำนาจที่สามารถล้มสัตว์ที่ใหญ่กว่าตัวมันได้ ขณะที่ถ้ามันทำการตามลำพังเป็นปัจเจกสัตว์มันไม่สามารถทำได้ นั่นคืออำนาจทางสังคมหรือ อำนาจแห่งการทำการร่วมกัน มนุษย์ดึกดำบรรพ์ก็ค้นพบเช่นเดียวกันว่าถ้ารวมกันเป็นกลุ่มทำการได้ดีกว่าเดี่ยวๆ การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเกษตรกรรมก็เป็นสังคมที่มีพลังรักษาความมั่นคง ชุมชนจึงเป็นสังคมที่ยั่งยืนมา ๑๐,๐๐๐ ปี

ต่อมาอำนาจรัฐ อำนาจเงิน อำนาจวิชาการ (ที่ไม่เข้าใจเรื่องชุมชน) ทำให้ความเป็นชุมชนแตกสลาย สังคมปัจจุบันซับซ้อนและยาก อำนาจรัฐและอำนาจเงิน ท่ามกลางสังคมอ่อนแอ บ้านเมืองไม่มีทางลงตัว เพราะขาดความสมดุลของอำนาจ การเสียสมดุลทำให้เจ็บป่วยและวิกฤต ร่างกายของเรา ความเจ็บป่วยทุกชนิดเกิดจากการเสียสมดุล บ้านเมืองเสียสมดุลก็เจ็บป่วย

๒. เพิ่มพลังอำนาจทางสังคม เพื่อความสมดุลในบ้านเมือง ตามกฎทางฟิสิกส์อะไรที่มีมวลหนาแน่น ก็จะมีแรงดึงดูดเข้าสู่ตัวมันมาก ในสภาพที่อำนาจรัฐและอำนาจเงินเข้มแข็ง อำนาจสังคมอ่อนแอ อำนาจในบ้านเมืองไม่ได้ดุล การใช้ทรัพยากรของชาติก็ไม่เป็นธรรม (รูป ก.) ความไม่เป็นธรรมของการใช้ทรัพยากรเป็นต้นตอของปัญหาทั้งปวง และแก้ไขไม่ได้ตราบดีที่สังคมยังอ่อนแอ ฉะนั้นระเบียบวาระแห่งชาติคือการเสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสมดุลของโครงสร้างอำนาจในบ้านเมือง

(ก) สังคมอ่อนแอ อำนาจเสียดุล
การใช้ทรัพยากรไม่เป็นธรรม

(ข) สังคมเข้มแข็ง อำนาจสมดุล
การใช้ทรัพยากรเป็นธรรม

อันเป็นปัจจัยให้มีการใช้ทรัพยากรของชาติอย่างเป็นธรรม การใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมเป็นปัจจัย
ชี้ขาดของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๓. ตัวอย่างของสังคมเข้มแข็งกับความถูกต้องเป็นธรรม ตัวอย่างมีมากมาย เช่น

- (๑) **โจรปล้นควายมีไม่กี่คน** ถ้าชาวบ้านไม่รวมตัวกันเป็นสังคมเข้มแข็ง โจรก็ทำร้ายชาวบ้านไปเรื่อยๆ แต่ถ้าชาวบ้านรวมตัวกันเป็นสังคมเข้มแข็งโจรก็ทำร้ายชาวบ้านไม่ได้
- (๒) **ที่อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง** ชาวประมงที่ลากจวนเตี๋ยร่อนมาก เพราะการให้สัมปทานป่าชายเลน และเรือประมงขนาดใหญ่ใช้อวนลากอวนรุนเข้ามากวาดทรัพยากรชายฝั่งไปหมดอย่างผิดกฎหมาย ชาวบ้านไปร้องเรียนทางราชการและขอร้องเจ้าของเรือประมงขนาดใหญ่ อำนาจรัฐและอำนาจเงินก็ไม่ฟัง ต่อมาชาวบ้านรวมตัวกันด้วยความสนับสนุนของสมาคมหยาดฝน สามารถรักษาทรัพยากรชายฝั่งอันดามัน ขยายตัวออกไปจากสิเกา เมื่ออนุรักษ์และเพิ่มพูนทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้ ชาวบ้านก็ไม่อดอยากยากแค้นอีกต่อไป
- (๓) **คนลักลอบตัดไม้มีเงินและมีปืน** เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่มีทางรักษาป่าได้ คนดึกก็ถูกฆ่าตายหรือฆ่าตัวตาย เช่น คุณสืบ นาคะเสถียร แต่เมื่อผู้ลักลอบตัดไม้ขึ้นไปจะตัดไม้ที่ดอยสามหมื่น จังหวัดเชียงใหม่ เจอชาวบ้านรวมตัวกันอยู่ ๑,๐๐๐ คน ก็ไม่สามารถกระทำได้ การรวมตัวกันเป็นสังคมเข้มแข็งสามารถยุติความไม่ถูกต้องได้ ชุมชนหลายแห่งได้รวมตัวกันรักษาป่าไว้ได้ที่เรียกว่าป่าชุมชน

- (๔) ตำบลหัวง้ม ตำบลดอนแก้ว ตำบลหนองสาหร่าย ฯลฯ กับการเป็นสังคมเข้มแข็ง มีชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นเรื่อยๆ ที่มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำกันเต็มพื้นที่แทนที่จะอยู่แบบตัวใครตัวมัน แล้วสามารถสร้างสังคมฐานศิสุข บางแห่งก็มีฐานศิสุขประจักษ์สวรรค์บนดิน สวรรค์บนดินเกิดจากสังคมเข้มแข็ง
- (๕) **ความยุติธรรมชุมชน** กระทรวงยุติธรรมสมัย ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ เป็นปลัดส่งเสริมสิ่งทีเรียกว่าความยุติธรรมชุมชน ระบบความยุติธรรมที่เป็นทางการเป็นความยุติธรรมทางตั้งหรือความยุติธรรมสายอำนาจ คือ ตำรวจจับ อัยการส่งฟ้อง ศาลตัดสิน ระบบนี้คนจนยากทีจะได้รับความยุติธรรม ความยุติธรรมชุมชนหมายถึง ความยุติธรรมทีเกิดจากการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำระหว่างตำรวจ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ครู พระ เป็นกระบวนการทางสังคม ทีผลออกดีมาก เกิดความรักกันมาก ชาวบ้านก็รักตำรวจ เป็น win-win นีก็เกิดจากสังคมเข้มแข็ง
- (๖) **ทีประเทศอิตาลี** ตอนเหนือกับตอนใต้ไม่เหมือนกัน ทีทีใช้รัฐธรรมนูญฉบับเดียวกัน ตอนเหนือเศรษฐกิจดี การเมืองดี ศีลธรรมดี ตอนใต้ตรงข้าม การวิจัยพบว่าตอนเหนือสังคมเข้มแข็ง ตอนใต้สังคมอ่อนแอ สรุปว่าสังคมเข้มแข็งเป็นปัจจัยให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี รัฐธรรมนูญอย่างเดียวไม่สามารถทำได้
- (๗) **เครือข่ายแพทย์นานาชาติเพื่อกันสงครามนิวเคลียร์** (International Physicians for the Prevention of Nuclear War) มีสมาชิกหลายหมื่นคนเคลื่อนไหวเพื่อกันสงครามนิวเคลียร์ ได้รับรางวัลโนเบลด้านสันติภาพ นีก็เป็นการรวมตัวกันของประชาชนเฉพาะประเด็น อาจเรียกว่า P4P (People for Peace) ถ้าพึงรัฐอาจสร้างสันติภาพไม่ได้หรือนำไปสู่สงคราม บทบาทของภาคประชาชนทีรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ เป็นสังคมเข้มแข็งเพื่อกันสันติภาพ ควรจะมีความสำคัญมากขึ้น ฯลฯ

๔. อปริหานิยธรรม (ธรรมะเพื่อกันความเจริญอย่างเดียว)-ธรรมะเพื่อกันสังคมเข้มแข็ง เมื่อพระบรมศาสดาประทับทีเขาคิชฌกูฏเป็นครั้งสุดท้าย หมอวชิระธรรมะทีทรงนำมาสอนมากที่สุดคือ อปริหานิยธรรม ซึงเป็นอันเดียวกับวัชชีธรรม และแปลกันว่าธรรมะเพื่อกันความเจริญอย่างเดียว ตามรูปศัพท์ **อปริหานิย**

แปลว่าเพื่อความไม่ฉิบหาย จาก ๒ ข้อแรกที่ว่า (๑) หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกระทำการที่พึงทำก็เห็นได้ชัดเจนว่านี่คือธรรมะแห่งการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำหรือธรรมะเพื่อสังคมเข้มแข็ง

พระบรมศาสดาสั่งถึงคุณเป็นอันมากของอภิธานิยธรรมหรือธรรมะเพื่อสังคมเข้มแข็ง

๕. สังคมเข้มแข็งอยู่บนหลักการเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของคนไทยทุกคน ชาติจะ

เข้มแข็งต่อเมื่อมีหลักคิดที่ถูกต้อง สังคมไทยอ่อนแอเพราะติดอยู่ในมายาคติต่างๆที่ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่มีเกียรติ ถ้าคนส่วนใหญ่ไม่มีเกียรติไม่มีศักดิ์ศรีชาติจะเข้มแข็งและมั่นคงได้อย่างไร การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำกันได้แปลว่าเราก้าวข้ามมายาคติต่างๆที่วนั้นไป มีความเคารพความเป็นคนของกันและกัน จึงมารวมตัวร่วมคิดร่วมทำกันได้ด้วยความสะดวกและภาวดีภาพ เมื่อเกิดการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำจึงเป็นการปลดปล่อยผู้คนออกจากมายาคติและความเห็นแก่ตัว ไปสู่เสรีภาพ ความเสมอภาค และภาวดีภาพ จึงเกิดความสุขอย่างลึกซึ้งที่นักจิตวิทยาอเมริกันคนหนึ่งใช้คำว่า เกิดความสุขประดุจบรรลุนิพพาน การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำจึงเป็นบ่อเกิดของความสุขและความสำเร็จ พระบรมศาสดาจึงทรงเรียกว่าเป็นธรรมะเพื่อความเจริญถาวร สมควรที่จะเกิดขึ้นทั่วแผ่นดินไทย นี่คือการปฏิรูปสังคม

๖. ปฏิรูปสังคม ส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำทุกพื้นที่ ทุกองค์กร และทุกเรื่อง การสร้างสังคม

เข้มแข็งควรเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ โดยส่งเสริมให้มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง

- **ในทุกพื้นที่** นั่นคือกระจายอำนาจไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ให้คนในทุกพื้นที่รวมตัวร่วมคิดร่วมทำ สร้างชุมชนเข้มแข็ง ท้องถิ่นเข้มแข็ง ทั่วประเทศ
- **ในทุกองค์กร** ในองค์กรทุกชนิด รวมทั้งมหาวิทยาลัย และองค์กรทางศาสนา ล้วนใช้อำนาจทางดีในการปกครอง ทำให้ขาดความสุขและความสร้างสรรค์ ควรส่งเสริมให้มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำทางราบ ตามกลุ่มงาน เกิดความเป็นชุมชนแห่งการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนหรือสังคมเข้มแข็งในองค์กรทำให้เกิดความสุขและความสำเร็จสูง

- **ในทุกเรื่อง** เรื่องต่างๆในปัจจุบันมักซับซ้อนและยากในเรื่องที่ซับซ้อนการใช้อำนาจทางดิ่งได้ผลน้อยลงๆ ควรส่งเสริมให้มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สันติภาพ ฯลฯ

เมื่อมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง สังคมก็เปลี่ยนรูปไปโดยสิ้นเชิง คือเปลี่ยนจากรูปสังคมทางดิ่งที่ใช้อำนาจ ไปสู่สังคมทางราบที่ใช้การเคารพซึ่งกันและกัน ความเสมอภาค ภารดรภาพ สามัคคีธรรม ทำให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี โดยที่สังคมเปลี่ยนรูปไปโดยสิ้นเชิงจึงเรียกว่าการปฏิรูปสังคม

๗. การส่งเสริมสังคมเข้มแข็งโดยภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคธุรกิจ และภาคการสื่อสาร ในเมื่อการปฏิรูปสังคม เพื่อสังคมเข้มแข็งเป็นระเบียบวาระแห่งชาติทุกภาคส่วนก็ต้องทำหน้าที่ส่งเสริม ภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคธุรกิจ ภาคการสื่อสาร มีพลังมากถ้าเข้ามาส่งเสริมก็จะเกิดการปฏิรูปสังคมได้เร็วและดีขึ้น ที่จริงภาคการพระศาสนาควรจะเข้ามาส่งเสริมการปฏิบัติตามอปริหานิยธรรม แต่การพระศาสนาก็อ่อนแอมาก เพราะรวมศูนย์อำนาจทางดิ่งมานาน

ระบบการศึกษาเป็นระบบที่ใหญ่มาก ถ้าไม่เอาแต่มุ่งสอนท่องวิชา แต่เน้นที่ชีวิตจริงปฏิบัติจริงจากการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในเรื่องต่างๆ และร่วมกับชุมชนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ก็จะสร้างพลังพลเมืองขึ้นมาเต็มประเทศ พลังพลเมืองเป็นส่วนประกอบของสังคมเข้มแข็ง รัฐบาลและสังคมต้องช่วยกันปรับระบบการศึกษาที่อยู่นอกสังคม ไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม ไม่รวมทุกข์ร่วมสุข ไม่รวมแก้ปัญหา เพราะเอาวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นระบบการศึกษาที่อยู่ในสังคม โดยเอาสังคมเป็นตัวตั้ง ประเทศก็จะเข้มแข็งโดยรวดเร็ว

๘. ออกพระราชบัญญัติปฏิรูปสังคม ในขณะที่ภาครัฐและภาคธุรกิจมีเครื่องมือเชิงสถาบันเพียบ เช่น กฎหมาย สถาบันการศึกษา องค์กรทางการเงิน ภาคสังคมเกือบไม่มีเครื่องมือเชิงสถาบันเลย ในการปฏิรูปสังคมคราวนี้ ควรออก **พรบ. ปฏิรูปสังคม** เพื่อทำความเข้าใจ กำหนดบทบาทและหน้าที่ขององค์กรต่างๆและสร้างเครื่องมือเชิงสถาบันที่จะส่งเสริมการสร้างสังคมเข้มแข็งเป็นการถาวร ใน **พรบ.** นี้ควรบัญญัติการตั้ง “**กองทุนสันติประชาธรรม**” เป็นกองทุนอิสระที่มีฐานะทางกฎหมาย มีเงินมาก

พอสมควร เพราะมีภารกิจที่จะต้องทำมากในการส่งเสริมสังคมเข้มแข็งและนวัตกรรมทางสังคม การตั้งชื่อว่า “กองทุนสันติประชาธรรม” เพื่อเป็นการรำลึกถึงท่านอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ รัตนบุรุษผู้ซื่อสัตย์ และรักความเป็นธรรมในแผ่นดินไทย
